Виборча програма кандидата на посаду директора
Інституту археології НАН України
Алли Буйських

Місія Інституту археології НАН України як центральної наукової установи, яка здійснює дослідження археологічної спадщини України, полягає у забезпеченні стабільної та ефективної роботи у цій сфері як складової державної політики у гуманітарній сфері. У розробці програми, що визначає головні пріоритети роботи Інституту на найближчі п'ять років, до уваги бралися багатий досвід та наукові досягнення його співробітників. Враховано потенційні можливості Інституту як наукової установи, яка проводить фундаментальні наукові дослідження у галузі археології, долучена до їх охорони, а також популяризує накопичену інформацію. Проаналізовано сильні і слабкі сторони, наявні у діяльності установи. Такий підхід може забезпечити виконання перспективних цілей та реалізацію конкретних завдань, що формують стратегію роботи та визначають місію Інституту археології НАН України упродовж десятиліть її існування. Особлива увага у наступні п'ять років буде приділена адаптації роботи Інституту до умов воєнного стану та повоєнного відновлення України, зокрема, збереженню рухомої археологічної спадщини, фіксації руйнувань археологічної спадщини, моніторингу її стану та забезпеченню археологічного супроводу майбутньої відбудови країни.

Стратегічне бачення розвитку Інституту охоплює кілька напрямів, пов'язаних як з внутрішнім розвитком, та із зовнішньою діяльністю. Формування низки стратегічних напрямів зумовлено викликами, що виникли через війну та режим воєнного стану. Вони становлять загрозу існуванню історико-археологічної спадщини – пам'яток археології та археологічних музейно-фондових зібрань в Україні та подальшому розвитку археологічної науки. Нові виклики постали й перед кадровим потенціалом Інституту, необхідністю належного наукового рівня виконання НДР, збереження найбільшого у країні сховища колекцій та предметів археології, які перебувають у оперативному управлінні Інституту. Основна увага має бути приділена обліковій документації музейних колекцій в умовах війни, що є ключовим інструментом національної безпеки. Виходячи із багаторічного досвіду роботи Інституту археології НАН України та завдань, прописаних у його Статуті та окреслених ст. 12 Закону України «Про охорону археологічної спадщини», стратегічних завдань, визначених Концепцією розвитку НАН України до 2030 року, яка враховує пріоритети державної політики та інтеграції до Європейського дослідницького простору, а також воєнний стан та необхідні безпекові обмеження, ключові пріоритети виборчої програми полягають у наступному:

Фундаментальні та прикладні дослідження

Головний вектор наукової діяльності (мета діяльності) – продовження фундаментальних наукових розробок за традиційними для Інституту напрямами, а також активізація спільних досліджень у рамках міжвідділських проблемних тем, зокрема з використанням можливостей прикладних

розробок. Забезпечення подальшої щорічної участі співробітників (цей тренд тримається у останнє п’ятиріччя на високому рівні) у конкурсних НДР для молодих вчених при Президії НАН України;

Системна підготовка публікацій за темами НДР; збереження балансу між монографічними дослідженнями та статтями у періодичних виданнях, у тому числі тих, що індексуються міжнародними базами даних Scopus та Web of Science як в Україні, так і за кордоном;

Участь у розробках відповідно до міжінституціональної проблематики, у т.ч. організації та проведенні спільних археологічних експедицій; співпраця з Інститутами НАН України;

Подальша розробка актуального напряму – збереження джерельної бази, фіксація руйнувань та пошкоджень пам’яток археології, наповнення баз даних за областями. Моніторинг стану пам’яток археології. Координація робіт цього напряму в масштабах України;

Збереження наукових археологічних експедицій та лабораторних досліджень археологічної спадщини України. Залучення молодих дослідників до експедиційної роботи. Передача фахових знань та компетенцій.

Пам’яткоохоронна діяльність

Системна робота з місцевими органами охорони культурної спадщини – підготовка матеріалів для облікової документації на щойно виявлені археологічні об’єкти;

Розширення співпраці з музеями всіх рівнів – центральними, обласними, районними;

Організація та постійна участь у науково-охоронних та розвідувальних дослідженнях; зокрема в зонах новобудов, ландшафтних перетворень;

Впровадження сучасних геоінформаційних систем (ГІС) для цифровізації обліку об’єктів та інтеграції даних Інституту до Державного реєстру пам'яток.

Науково-експертна діяльність

Розширення всієї сфери діяльності у цьому напрямі, що передбачає активну участь співробітників Інституту у конкурсах на посади експертів для здійснення оцінювання проєктів МОН, НФДУ, інших фондів, а також у постійно діючих комісій міністерств та при Президії НАН України;

Рецензування статей у періодичних виданнях, особливо у таких, що індексуються міжнародними базами даних Scopus та Web of Science в Україні та за кордоном; рецензування монографій та збірок статей; рецензування навчальних посібників. Опонування співробітниками PhD дисертацій та дисертацій на здобуття наукового ступеню доктора наук;

Наукова експертиза спільних проєктів із ЗВО або рецензування заключних звітів за результатами їх виконання;

Співпраця із Міністерством культури та правоохоронними органами для надання фахових висновків щодо незаконно переміщених археологічних артефактів, зокрема з окупованих територій, та актуального стану археологічних пам'яток. Поновлення участі у Робочі групі з формування Переліку культурних цінностей України, які перебувають за межами України;

Експертний супровід правоохоронних органів та міжнародних інституцій у справах щодо протидії незаконному обігу артефактів і грабунку археологічної спадщини.

Кадрова політика

Найактуальніше питання: невідворотне старіння наукових кадрів – зміна поколінь – ротація кадрів – молоді вчені. Баланс між: науковий досвід – збереження основних напрямів дослідження, публікаційна та інша наукова активність – участь у польових дослідженнях – передача знань та практичного досвіду. Працевлаштування аспірантів Інституту як можливість оновлення кадрового складу. Актуалізація підготовки та захистів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора філософії (PhD) та доктора наук, кандидатів історичних наук (боржники Інституту – колишні аспіранти та здобувачі). Ефективне використання можливостей чергових та позачергових атестацій;

Активізація залучення наукових співробітників для загальноінститутської роботи на громадських засадах – цей напрям традиційно залишається проблемним; забезпечення матеріального стимулювання за таку роботу;

Нестача кадрів – вирішення потреби у додаткових ставках для наукових відділів та для Наукового архіву;

Забезпечення чіткого військового обліку та супроводу процедур бронювання наукових кадрів для збереження потенціалу установи.

Співпраця із ЗВО та МАН

Продовження традиційної практики – викладацької діяльності наукових співробітників Інституту у ЗВО – на бакалаврських та магістерських програмах.

Адаптація та посилення партнерства із провідними ЗВО України в умовах трансформації та модернізації мережі вищої освіти;

Керівництво бакалаврськими та магістерськими кваліфікаційними роботами; рецензування цих робіт. Залучення співробітників Інституту до головування у Державних екзаменаційних комісіях;

Залучення Інституту як потенційного стейкхолдера під час акредитації освітніх програм НАЗЯВО;

Активне використання можливостей наукових розробок, у тому числі спільних проєктів, створення спільних науково-дослідних програм та організація спільних археологічних експедицій;

Проведення ознайомчих лекцій та відкритих вебінарів науковцями Інституту у ЗВО (зокрема в онлайн- та змішаному форматах). Організація взаємного стажування викладачів ЗВО у профільних відділах Інституту та дослідників установи на університетських кафедрах;

Підвищення кваліфікації співробітників Інституту, здобуття нових компетенцій із суміжних дисциплін з отриманням відповідних сертифікатів;

Залучення практики студентів для оцифрування паперових фондів Наукового архіву та Наукової бібліотеки; проходження ними музейної практики в Археологічному музеї Інституту; продовження залучення студентів на проходження археологічної практики у експедиціях Інституту;

Розширення системної співпраці з Малою академією наук України (МАН);

Участь у підготовці навчальних посібників з археології та давньої історії України; фахове рецензування підручників та посібників для вищої та середньої школи.

Освітні послуги (аспірантура)

Викладацька діяльність в Інституті – написання програм та читання фахових курсів для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (аспірантська підготовка);

Успішна підготовка та проходження акредитації освітньо-наукових програм у НАЗЯВО. Постійна підготовка кадрового потенціалу; першочергова відповідальність наукових керівників за перебіг виконання дисертаційних досліджень аспірантами Інституту. Забезпечення умов для своєчасного захисту дисертацій;

У контексті виконання положень про дотримання академічної доброчесності та запобігання потенційних конфліктів інтересів – увага до координації досліджень, особливо на рівні затвердження тем аспірантської підготовки.

Фінансова політика

Диверсифікація джерел фінансування через активне залучення додаткових (конкурсних) коштів, насамперед через гранти НФДУ, а також інші національні, закордонні та міжнародні фонди для реалізації дослідницьких проєктів;

Забезпечення успішного проходження державної атестації наукової установи для отримання та використання додаткового фінансування від МОН, зокрема на доплати науковому персоналу та на розвиток Інституту за результатами успішного проходження чергової Державної атестації наукових установ;

Виплата премій та надбавок зі спеціального фонду Інституту співробітникам за виконання додаткових обсягів робіт, загальноінститутських завдань та виявлену наукову ініціативу.

Розбудова наукової інфраструктури

ЦККНО:

Забезпечення регулярної закупівлі необхідного обладнання та щорічного оновлення програмного забезпечення для всіх служб Інституту; активне залучення фінансування МОН України для технічного забезпечення виконання НДР і спільних наукових проєктів;

Формування та функціонування єдиного цифрового сховища Інституту за основними підрозділами наукової інфраструктури (зокрема, бази даних Польового комітету та електронні копії наукових звітів, Наукового архіву, Археологічного музею, Наукової бібліотеки) з перспективою його розбудови, із обов'язковим дублюванням даних у захищених хмарних сховищах та забезпеченням енергонезалежності серверного обладнання.

Наукова бібліотека:

Закупівля та щорічне оновлення програмного забезпечення для перевірки наукових текстів на плагіат та самоплагіат;

Планування та систематичне оприлюднення публікацій співробітників Інституту для максимального поширення інформації у електронному репозиторію видань Інституту та праць авторів з Інституту;

Закупівля серверів та оновлення програмного забезпечення; трансформація баз даних;

Продовження участі у бібліотечному обміні з профільними бібліотеками України та за кордоном;

Закупівля нового обладнання для збільшення обсягу фондів, поточні ремонтні роботи.

Науковий архів:

Завершення оцифрування паперових фондів, насамперед фонду експедицій від 1945 р. За можливості – продовження оцифрування фонду скляних негативів;

Постійне наповнення електронної бази даних архівного фонду. Продовження опису персональних фондів;

Підтримання хостингу сайту «Цифрове сховище пам'яті». Співпраця у ланцюгу Науковий архів – Польовий комітет.

Архівна практика студентів ЗВО. Модернізація матеріально-технічної бази архіву;

Участь у дослідницьких проєктах, спрямованих на вивчення і популяризацію культурної спадщини України на основі матеріалів Наукового архіву.

Польовий комітет:

Продовження наповнення інформаційних баз даних, створених на підставі документації та звітності Польового комітету про видачу кваліфікаційних

документів; відсутності (наявності) заборгованості про наукову звітність; здачі коротких звітів до Міністерства культури України;

Забезпечення оперативного рецензування звітів та їхньої своєчасної передачі до Наукового архіву. Постійна координація у ланцюгу Польовий комітет – Науковий архів. Поновлення регулярного та вчасного виходу щорічника «Археологічні дослідження в Україні».

Археологічний музей

Ведення обліково-фондової документації та моніторинг колекцій музею в умовах воєнного стану та післявоєнного оновлення; повна реінвентаризація, фіксація втрат та пошкоджень, інтеграція в єдині державні та міжнародні реєстри;

Закупівля спеціалізованого обладнання для музейно-фондового обліку, реставраційних робіт; продовження оцифрування предметів археології з Основного та Науководопоміжного фондів. Підвищення кваліфікації наукових співробітників з роботи з новітнім цифровим обладнанням – проходження курсів з отриманням відповідних сертифікатів;

Професійне зростання та сертифікація компетентностей реставраторів Інституту, зокрема через стажування у закордонних музейних установах;

Проведення поточних ремонтних та реекспозиційних робіт залежно від щорічних фінансових можливостей Інституту;

Нагальні питання підготовки колекцій та артефактів до можливої евакуації. Ініціювання пошуку рішень щодо облаштування безпечних (зокрема підземних) сховищ для наукових фондів. Співпраця з Міністерством культури та стратегічними партнерами – участь у роботі Координаційного центру з евакуації культурних цінностей.

Підготовка пропозицій та алгоритму заходів щодо упорядкування та збереження фонду природничих колекцій; створення єдиної бази даних природничих зразків, вивезених для проведення аналізів у закордонні лабораторії.

Інституціональна співпраця

Традиційні напрями – Міністерство культури (комісії) та його місцеві підрозділи – регіональні органи охорони культурної спадщини; Міністерство освіти і науки – залучення співробітників для надання експертних послуг; рецензування підручників та навчальних посібників;

Актуальні напрями – експертно-аналітична співпраця з Кримським Інститутом стратегічних досліджень; ЮНЕСКО, міжнародним координаційним механізмом «Кримська платформа»;

Окремий напрям – Міністерство оборони, співпраця з окремим підрозділом, створеним для моніторингу стану пам’яток археології на прифронтових та деокупованих територіях; співпраця з військово-пошуковими групами та

підрозділом цивільно-військового співробітництва (CIMIC) для збереження пам'яток під час оборонних заходів. Надання постійної консультаційної підтримки та підготовка офіційних науково-експертних висновків для силових і правоохоронних структур України;

Розвиток партнерства з інститутами громадянського суспільства, які спеціалізуються на моніторингу археологічної спадщини в умовах війни, протидії нелегальному обігу артефактів та реалізації спільних культурно-просвітницьких і грантових проєктів.

Видавнича політика

Публікаційна політика – підтримка високого міжнародного рівня журналу «Археологія»; включення журналу «Археологія і давня історія України» до міжнародних баз даних Scopus та Web of Science і відповідно, до категорії А Переліку наукових періодичних видань України;

Неухильне дотримання принципів академічної доброчесності на всіх етапах підготовки та рецензування матеріалів, а також послідовна реалізація політики відкритої науки (Open Science);

Активізація практики підготовки та оприлюднення електронних публікацій співробітників Інституту — як індивідуальних чи колективних монографій, так і тематичних збірок наукових праць;

Просування видавничої продукції Інституту для індексації в наукометричній базі даних Scopus (зокрема, монографії індивідуальні та колективні, збірки статей);

Максимальне використання можливостей і цільових програм НАН України та МОН України, внутрішніх ресурсів установи та міжнародних грантів щодо участі у конкурсах на публікацію монографій, зокрема, у межах програми підтримки молодих вчених.

Популяризація археологічної науки та досягнень археологів України (impacts)

Інститут має чималий досвід і вагомі напрацювання у сфері популяризації знань. Наступне п'ятиріччя передбачає активізацію роботи за такими напрямами: продовження виставкової діяльності в Україні та за кордоном – предмети археології; документи з Наукового архіву;

За можливості – відновлення роботи лекторію «Про що розповідає археологія»;

В межах «Днів науки», Міжнародного дня музеїв, тощо – активне використання платформи Археологічного музею для науково-популярних заходів, включно з тими, що розраховані на школярів та студентів;

Виступи на радіо, участь у телепрограмах, подкастах, інтерв'ю про поточні розкопки, стан археологічної науки, проблемні питання охорони археологічної

спадщини України в умовах війни. Системна співпраця з вітчизняними та закордонними ЗМІ (виступи на радіо, участь у телепрограмах, подкастах, інтерв'ю) для висвітлення результатів поточних розкопок, популяризації археологічної науки та привернення уваги до проблем охорони спадщини України в умовах війни;

Написання науково-популярних робіт та / або участі у таких роботах.

Сучасні тренди

Створення умов для комплексної адаптації та реінтеграції співробітників — ветеранів російсько-української війни — до наукової діяльності установи та польової експедиційної роботи;

Неухильне забезпечення гендерної рівності та гендерного балансу у кадрових питаннях, створення інклюзивного, безпечного й підтримувального середовища для всього колективу Інституту.

Міжнародне співробітництво

Неухильне та послідовне розширення міжнародного співробітництва з метою створення спільних проєктів, спрямованих на експедиційну роботу, міждисциплінарне вивчення матеріалів розкопок та їхнє оприлюднення у вигляді публікацій, організації та проведення конференцій, популяризаційної діяльності;

Стимулювання науковців і особливо молодих вчених до здобуття дослідницьких грантів і стипендій у наукових / музейних установах Європи та Північної Америки;

Підтримка та розвиток міжінституційної проблематики, зокрема, організація спільних експедицій (де є можливість / за наявності безпекових умов та проведення міжнародних археологічних школ;

Викладацька діяльність (наукова та академічна мобільність) співробітників Інституту у закордонних університетах;

Продовження розпочатої практики опонування PhD дисертацій у закордонних наукових та освітніх установах;

Розширення практики залучення науковців Інституту до рецензування статей у провідних закордонних періодичних виданнях, які індексуються у міжнародних базах даних Scopus та Web of Science та рецензування міжнародних наукових проєктів.